

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ПРАВА

**«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»**

Збірник матеріалів Міжнародної науково-
практичної конференції
(м. Одеса, 1 листопада 2024 року)

2024

УДК
341.231.14:355.271(062.552) П68

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» О. В. Тодоцака
(наказ № 3177-44 від 08.10.2024 р.)*

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Ківалов С.В.**
Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набісвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;
Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;
Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;
Гребенюк Дмитро Олегович – PhD, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-річчю прийняття Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та Міжнародному дню прав людини. 1 листопада 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 539 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

Політова Анна Сергіївна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
права Маріупольського державного
університету*

ГЕНДЕРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ

Відзначимо, що Європейський суд з прав людини недвозначно встановив для європейських держав позитивне зобов'язання забезпечити юридичне визначення гендеру. Дотримуючись цих зобов'язань, в Законі України від 08.09.2005 р. № 2866-IV «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», визначено поняття «гендерна рівність» під яким розуміють рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Проте визначення самого терміну «гендер» у зазначеному Законі відсутнє.

Україна у статусі кандидата на вступ до Європейського Союзу намагається привести національне законодавство у відповідність до тих вимог, які висуваються до неї. Разом з тим, серед рекомендацій, які було надано Україні для виконання не було питань пов'язаних з гендерною рівністю, а мова йшла лише про завершення реформи законодавства щодо національних меншин відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії. Інші питання стосувалися так званого «корупційної

складової», що не відноситься до досліджуваної тематики.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що увага до гендерних питань постійно привертає увагу практично всіх сфер – від економіки до антропології, від державної політики до гуманітарних питань. Незважаючи на постійне використання терміну «гендер», дослідження гендерної рівності залишаються поверхневими та не охоплюють всього кола питань, що вказує на існування певних стереотипів у суспільстві.

Доволі дискусійним є питання щодо сутності поняття «гендерна ідентичність», адже з одного боку – це загальновідомий термін, а з іншого – чи є межі взаємозв'язку між гендерною ідентичністю та гендерно зумовленим насильством.

Аналізуючи існуючі підходи до сутності «гендерної ідентичності» відзначимо різні підходи до тлумачення цього терміну:

- сприйняття людиною самого себе, своєї статі або того, ким вона себе бачить і відчуває – жінкою, чоловіком, кимось середнім між ними чи сумішшю кількох ідентичностей. Або людина взагалі не ідентифікує себе за ознакою статі. В естонській мові словниковий запас на тему статі та сексуальності бідний, оскільки ми мало говорили на ці теми, через що використовується багато запозичень та англіцизмів [1];

- внутрішнє глибинне відчуття приналежності людини до того чи іншого гендеру, який може збігатися (або ні) зі статтю, приписаною цій людині при народженні [2];

- особисті відчуття кожної людини стосовно

себе. Вони можуть збігатися з вродженою статтю, а можуть відрізнятися від неї в багато різних способів. Якщо людина асоціює себе зі своєю статтю – у неї цисгендерна ідентичність. Якщо асоціює з протилежною статтю або взагалі не відчуває належності до жодної з них – це трансгендерна людина. До трансспектра можуть входити не лише безпосередньо трансгендерні люди, а й такі ідентичності, як-от агендерні, гендерфлюїдні, бігендерні персони тощо [3];

- самоуявлення людини як чоловіка чи жінки, як хлопчика чи дівчинки, або як певної комбінації чоловік/хлопчик і жінка/дівчинка, або когось, що коливається між чоловіком/хлопчиком і жінкою/дівчинкою, або когось взагалі поза цими категоріями. Відмінність від фактичної біологічної статі, тобто чоловічої чи жіночої. Для більшості людей гендерна ідентичність і біологічна стать відповідають загальноприйнятим чином. Деякі люди, однак, відчувають незначний або відсутній зв'язок між статтю та гендером; серед трансгендерних осіб, наприклад, біологічні статеві характеристики є чіткими та однозначними, але постраждала особа ідентифікує себе зі статтю, яка традиційно асоціюється з протилежною статтю [4].

Отже, виходячи із вищезазначених підходів до тлумачення терміну «гендерна ідентичність» можна виділити агендерність (відмову від асоціацій з будь-яким гендером), бігендерність (ідентифікація себе одночасно і з чоловіком, і з жінкою), гендерфлюїдність (поєднання в собі жіночого та чоловічого гендерів, при цьому можлива більша схильність до одного з них у певні моменти) та

цисгендерність (самоідентифікація себе як особи своєї біологічної статі) [5].

Проте, досліджуючи питання гендерно зумовленого насильства, варто відзначити про різні підходи щодо класифікації. Так, зокрема, серед загальноприйнятих форм гендерно зумовленого насильства – *фізичного* (насилля над життям й особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури; захоплення заручників; засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії, визнані цивілізованими народами як необхідні); *сексуального* (зґвалтування; погрози та спроби будь-якої форми зґвалтування або погрози та спроби інших сексуальних нападів; каліцтво геніталій; сексуальне рабство; сексуальне катування; примусова проституція; примусова вагітність; примусова стерилізація і примусовий аборт; примусове оголення, примус до споглядання за актами; сексуальне насильство та інші дії сексуального характеру); *психологічного* (наруга над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження); *економічного* (позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів), деякі дослідники виділяють конверсійну (репаративну) терапію. Так, зокрема, під конверсійною (репаративною) терапією розуміють сукупність псевдолікувальних методик, спрямованих на зміну сексуальної орієнтації людини або придушування її гендерної ідентичності [6].

Таким чином, підводячи підсумок можна зробити висновок, що гендерна ідентичність є

важливою складовою такої форми гендерно зумовленого насильства як конверсійна (репаративна) терапія. Але не можна не ігнорувати також того факту, що і при домашньому насильстві (охоплює фізичне, сексуальне, економічне та психологічне насильство) може мати місце насильство над чоловіками у гетеро- й гомосексуальних сім'ях. Проте кількість таких випадків не відома і вони не виокремлюються у загальній статистиці облікованих кримінальних правопорушень. Саме тому з впевненістю можна вважати, що для будь-якої форми гендерно зумовленого насильства властива така ознака як гендерна ідентичність.

Джерела:

1. Що таке стать, гендерна ідентичність та гендерне самовираження? URL: <https://www.teeviit.ee/youth-info/uk/shho-take-stat-genderna-identichnist-t/> (дата звернення 13.11.2024)
2. Гендерна ідентичність. Глосарій. URL: <https://www.insight-ukraine.org/uk/lgbt-glossary/genderna-identychnist/> (дата звернення 13.11.2024)
3. Стаття, гендерні ідентичності, деднеймінг. Пояснюємо гендерну теорію та чому це важливо. URL: <https://www.wonderzine.me/wonderzine/life/equality/16209-stat-genderni-identichnosti-dedneyming-royasnyuemo-gendernu-teoriyu-ta-chomu-tse-vazhливо> (дата звернення 13.11.2024)
4. Britannica, The Editors of Encyclopaedia. «gender identity». Encyclopedia Britannica, 7 Nov. 2024, <https://www.britannica.com/topic/gender-identity>. Accessed 13 November 2024.

5. Чим відрізняється стать від гендеру? – bit.ua Медіа про життя і технології в ньому. bit.ua Медіа про життя і технології в ньому. URL: <https://bit.ua/2020/01/stat-vid-genderu/> (дата звернення 13.11.2024).

6. Яким буває гендерно зумовлене насильство. Громадська організацій «Інсайт». URL: <https://www.insight-ukraine.org/wp-content/uploads/2021/11/YAkym-buvaie-henderno-zumovlene-nasylstvo-1.pdf> (дата звернення 13.11.2024).

Ключові слова: гендер, ідентичність, рівність, насильство, терапія.

Кузьмін Едуард Едуардович

*адвокат, кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична
академія»*

**ДЕЯКІ РЕМАРКИ ЩОДО «ПРАВА НА
ПОКАРАННЯ» У МІЖНАРОДНОМУ
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ**

Загальне піднесення «ідеї» прав людини, усвідомлення істинної сутності «міжнародного зводу правил і принципів, присвячених всебічній та всеосяжній охороні основоположних свобод», а також з'ясування реального значення й ролі їх беззастережного дотримання та ефективного захисту суттєво актуалізували низку насправду непростих питань, пов'язаних, насамперед, із